

PRIN TEATRELE DIN MONTREAL

In Québec, singura provincie francfonă a federației canadiene, funcționează aproximativ o sută de companii teatrale profesionale (cărora li se adaugă, în timpul

verii, o serie de trupe comerciale, ne-subsvenționate, care prezintă spectacole în stațiunile de vilegiatură). Toate aceste teatre sînt particulare, dar primesc anual fonduri substanțiale, oferite în principal de Consiliul artelor al Canadei, de Ministerul Afacerilor Culturale al Québecului și de Consiliul artelor al Comunității urbane Montréal, la care se adaugă numeroase subsidii și donații acordate de diverse concerne industriale și instituții financiare, precum și de persoane particulare, fiecare teatru menționînd în caietele sale program pe aceia care l-au ajutat cu bani în stagiunea respectivă (asta fiind o bună reclamă pentru cei ce s-au dovedit generoși cu arta). Zece din aceste companii teatrale sînt calificate — datorită valorii și importanței lor istorice — drept „instituționale”, ele beneficiînd de aproape jumătate din totalul subvenției de stat. Dar și celelalte teatre (dintre care vreo 60 sînt numite „intermediare”, iar 30 se consacră exclusiv spectacolelor pentru copii și tineret) se află la adăpost de orice greutăți financiare.

Collectivele de bază ale teatrelor sînt formate din puțini actori, acestora adăugîndu-li-se, de fiecare dată, cei necesari completării unei distribuții. Lucrul e posibil, pentru că nu sînt teatre „de repertoriu”, nu joacă alternativ mai multe piese. O nouă premieră se programează zilnic timp de aproximativ 4 săptămîni, apoi timp de vreo 3 săptămîni nu se joacă nimic, se repetă doar cite 8-10 ore pe zi, după care are loc noua

premieră. Și așa mai departe. Un teatru prezintă cam 4-5 premiere pe stagiune. La sfîrșitul unei stagiuni programul celei următoare e fixat — și făcut public — pînă în cele mai mici amănunte, pe zile și ore, ca și distribuțiile tuturor pieselor. În felul acesta, fiecare actor știe cînd e ocupat în teatrul său și cînd poate colabora cu alt teatru, cu cinematografia sau radioul. Iar programarea se respectă cu strictețe!

Teatrele de păpuși se află într-o situație mai dificilă. Deși sînt destul de multe companii de gen, nici una nu are un sediu propriu, toate sînt trupe mici (4-5 actori), itinerante, care joacă în case de cultură, școli etc., realizînd, de obicei, o singură premieră pe stagiune. De pildă, Théâtre de l'Oeil, una dintre cele mai importante companii de păpușari, participă la numeroase festivaluri internaționale și la turnee în Statele Unite, Europa, China și Algeria, a realizat din 1973, cînd a fost fondată, 12 premiere și a prezentat, în total, 1 800 de reprezentații. Extrem de puțin față de ritmul de muncă al păpușarilor noștri. Și așa mai adăuga — după ce am văzut trei spectacole pentru copii (două cu păpuși, unul cu actori) — că multe din teatrele noastre de păpuși s-ar putea prezenta cu capul sus în fața copiilor canadieni.

Cele arătate, ca și multe alte amănunte despre viața teatrală quebecheză și despre dramaturgia canadiană francfonă le-am aflat din discuțiile purtate cu doamna Hélène Dumas, directoarea CEAD-ului (Centre d'essai des auteurs dramatiques — instituție care se ocupă de promovarea

și popularizarea dramaturgiei canadiene francfone), cu doamna Yvette Brind-Amour, una dintre marile actrițe ale Montréalului și directoare a renumitei companii Théâtre du Rideau Vert, cu domnul Rémy Boucher, directorul general al „Casei quebecheze a teatrelor pentru copii și tineret”, o uniune a 23 de companii teatrale care-și dedică activitatea generației tinere, și cu domnul Pierre Tremblay, președintele Asociației quebecheze a marionetiștilor, interlocutori care s-au dovedit nu numai extrem de amabili, plini de solicitudine, ci și interesați de evenimentele revoluționare din țara noastră (întîlnirile cu ei le-am avut în ianuarie), de fenomenul teatral românesc, exprimîndu-și speranța că, în noile condiții, relațiile teatrale româno-canadiene, schimbul de informații, piese și spectacole se vor intensifica.

O ședere mai îndelungată la Montréal (oraș de aproximativ două milioane de locuitori, osmoză fericită — și fascinantă! — de riguroasă civilizație engleză, exuberanță franceză și spirit întreprinzător american), principalul centru al mișcării teatrale francfone din Canada, mi-a oferit prilejul de a vedea mai multe spectacole și de a constata vitalitatea și calitatea teatrului quebechez.

La Montréal poți alege zilnic între, aproximativ 15-20 de spectacole. Majoritatea pieselor, la începutul acestui an, erau lucrări canadiene contemporane. Pînă pe la mijlocul lui decembrie se jucase și *Lear*, și *Richard III*, și *Burghedul gentilom*, și *Viața lui Galilei*; urmează să se monteze, printre altele, *Hamlet*, *Poricele*

în ureche, Simbătă, duminică și luni (de Eduardo de Filippo), dar eu am „prins” mai ales piese despre viața și problemele montrealezilor, despre întrebările, frământările și dramele lor existențiale. Și nu mi-a părut rău.

Se pare că problemele tineretului îi preocupă în mod deosebit pe dramaturgii canadieni. Astfel, regizorul Jean-Frédéric Messier a montat propriul său text, **Ultimul delir permis**, cu trupa „Momentum”, în spațiul de la Restaurant-Théâtre La Licorne. Pe un podium dreptunghiular, înconjurat de spectatori așezați la măsuțe, consumind (cu discreție, fără să conturbe spectacolul) cafea și răcoritoare, un grup de cinci actori (două fete și trei băieți) au interpretat o piesă „vag inspirată” din **Dom Juan** de Molière. Eroina, Domme, creată cu fantezie și forță expresivă de Sylvie Moreau, este, ca și celebrul ei predecesor, îndrăgostită de dragoste și caută iubirea absolută în contextul societății montrealeze contemporane, o societate de multe ori cinică și nepăsătoare, dominată de monotonie și plină de mărunte realități presante. Într-un spectacol dinamic, de o perfectă rigoare regizorală, în care accentul cade pe expresivitatea mișcării, a atitudinii corporale, pe vizualizarea ideilor, tinerii interpreți discută pătimaș despre condiția iubirii, despre extazul care poate fi găsit și în amor, și în dans, și în alcool, despre ideal, visuri și împliniri, despre greșeli și despărțiri, despre pasiunile care ard și se consumă, lăsând în locul lor un vid, despre viață, dragoste, bani și moarte. Cu simplitate și sinceritate, cu exuberanță tinerească și intensitate a trăirilor, cu o remarcabilă capacitate de a „ține sala”, ei ne conving că da, mai există și azi puritate și romantism, pasiune, dragoste și ură, că — așa cum sună și cîntecul lui Edith Piaf, în finalul spectacolului — dragostea rămâne veșnică.

Tot despre condiția tinerilor este vorba și în piesa **Le futur antérieur** (Viitorul anterior) de André Jean (tînăr dramaturg, regizor și profesor de istoria teatrului), prezentată la Théâtre d'Aujourd'hui în regia semnată de Marie Michaud, apreciată actriță și regizoare din aceeași generație, prețioasă colaboratoare a autorului la definitivarea textului. Este vorba aici despre două cupluri, despre patru tineri absolvenți ai Universității, despre dorința și lupta lor pentru a reuși — repede și bine — în viață și în carieră; spectacolul (în care observația atentă asupra vieții imbină ironia cu lirismul și umorul cu tragicul) aruncînd o privire malițioasă asupra acestei curse contra cronometru spre succes și luînd în dezbateră, cu seriozitate, problema timpului (care se scurge implacabil), a morții, a aprecierii valorilor, a relațiilor interumane. Plasat în mijlocul publicului, într-o sală mică, intimă, spectacolul e lucrat cu mîgală, actorii (dintre care de detașează, prin talentul ei remarcabil, Marie Brassard) interpretîndu-și personajele cu fine nuanțări.

Și la Théâtre de Quat'Sous am văzut un spectacol ce ia în discuție frământările tineretului canadian de azi: **Un oiseau vivant dans la gueule** de Jeanne-Mance Delisle. Personajele (o scriitoare, amantul

ei și fratele geamăn al acestuia) trăiesc cu o intensitate ieșită din comun drama unor iubiri imposibile, sînt răvășite de pasiunile lor sexuale, se zbat neputînd sesiza cu certitudine unde e binele și unde e răul. „Sînt personaje incestuoase, precum zeii din mitologie, și, la fel ca aceștia, sînt sacrificate de legile implacabile ale fatalității” — scria, pe bună dreptate, criticul Gilles G. Lamontagne despre această piesă considerată capitală și distinsă cu un important premiu. „Aș putea scrie despre mici personaje convenabile, dar nu, trebuie să scrii despre cele care ne invadează viața!” spune la un moment dat eroina, mărturisind crezul autoarei care e pasionată de individualitățile ieșite din comun, de cei care sînt nefericiți pentru că trăiesc în afara legilor obișnuite ale societății și sînt chinuți, în ultimă instanță, de problema găsirii propriei lor identități. Actriță de excepție, Paule Bail-lageron are grație și forță, iradiază concentrare, pasiune, senzualitate. Roy Dupuis, unul dintre actorii cei mai importanți ai generației tinere, joacă tot timpul în cordat ca un arc, aduce în scenă o permanentă tensiune, întruchipînd cu forță penetrantă frumusețea malefică. Cu posibilități mai modeste, Luc Picard rămîne, totuși, un bun partener în acest spectacol unitar, realizat de Brigitte Haentjens într-un ritm lent, încărcat de dramatism, cu grijă pentru cuvintele care lovesc ca niște bice, conducîndu-ne spre starea în care dorința ajunge la paroxism, iar omul nu se mai poate opune pasiunii.

Tot despre tineri, dar despre cei din generația celui de-al doilea război mondial, ne vorbește piesa lui Marcel Dubé, scrisă în urmă cu trei decenii și reluată acum, cu mare succes, la Teatrul „Denise Pelletier” una dintre piesele cele mai însemnate ale dramaturgiei canadiene postbelice. Spre sfîrșitul războiului, tînărul montrealez Joseph Latour, simțîndu-se un „nimeni”, se înrolează în armată și pleacă în Europa. Dar ratează șansa de a deveni cineva, pentru că războiul se sfîrșește înainte ca el să apuce să lupte. Întors acasă, redevine un „nimeni”. Personaj ciudat și complex, pînă la un punct chiar enigmatic, Joseph Latour e un nemulțumit și un răzvrătit, un egoist care refuză limitele, limitările și responsabilitățile, politețea, obligațiile și bunele maniere, dar are, în același timp, o mare poftă de viață, nu e interesat de bani și ranguri sociale, vrea să fie el însuși și încarnează dorințele ascunse ale multor tovarăși de generație. Egoismul, fariseismul, micimea sufletească, lipsa de înțelegere ale celor din jur declanșează ostilitatea ce se instalează între erou și familia sa, între el și societatea în care nu se poate integra. După șapte ani de chinuitoare nereușite, Joseph Latour nu găsește altă soluție decît să se înroleze din nou și să plece în Coreea. Iar acolo moare absolut din întîmplare, „victimă anonimă — cum îl caracterizează autorul — a unui univers care intră în era absurdă a unor ideologii incompatibile”. Spectacolul lui René Richard Cyr, cu Gildor Roy în rolul titular, e o certă reușită, de un înalt nivel profesional, într-o formulă scenică oarecum tradiționalistă, dar solidă și eficientă.

tă.

Un spectacol ieșit din comun mi s-a părut **Artaud — Tête à tête**, realizat în cadrul grupului „La veille”. Un mare om de teatru, Gabriel Arcand, a compus un text scenic din scrierile despre teatru, operele poetice, scrisorile și conferințele lui Antonin Artaud, cel „născut de el însuși în infern și pentru eternitate”. Arcand îl și interpretează (în propria sa regie) pe omul „fericit și disperat”, cu nervii exasperați de tratamentele greșite ale medicilor, de poliție și de viață în general, devorat din interior, ale cărui cuvinte și desene lovesc, străpung și dărimă toate zidurile suferinței pentru a reclădi o nouă realitate. Ajutat de Marie-France Marcotte (care e — în perfect acord cu protagonistul, aducînd o contribuție excelentă — cînd vocea interioară a eroului și propria lui conștiință, cînd un al doilea eu, aflat în confruntare cu primul), Arcand trăiește cu intensitate drama sublimă și derizorie în același timp a celebrului său personaj, oferindu-ne o seară de neuitat, de un dramatism și de un farmec unice.

Pînă și piesa **Valentine**, a englezului Willy Russell (la Théâtre du Rideau Vert), a fost adaptată de traducătoarea Antonine Maillet astfel încît eroina (singurul personaj al piesei) să fie o montrealeză. De altfel, această femeie simplă, devîrstă mijlocie, într-atît de însingurată încît vorbește, la propriu, cu pereții, poate fi de orice naționalitate, problemele ei, mărunte în aparență, fiind nu numai probleme existențiale, mari și adevărate, ci și universale valabile. Admirabila actriță Nicole Leblanc (condusă cu discreție, dar și cu siguranță de regizorul Jean Besré) ne face să ridăm strivind o lacrimă sub gene, prin gesturile ei mărunte, cotidiene, dar pline de încărcătură afectivă, cu vorbele ei rostite cînd cu candoare, cînd cu hotărîre, cu forța ei de evocare uneori de-a dreptul halucinantă, determinîndu-ne să acceptăm că „important nu e să ai 16, 30 sau 60 de ani, important e să simți că trăiești”.

Am văzut, la Montréal, piesa lui Athol Fugard **Drumul spre Mecca** (Théâtre du Café de la Place), în care am admirat o altă mare actriță a teatrului canadian, Kim Yaroshevskaya (despre care am aflat că e și o apreciată regizoare), farsa lui Valentin Kataev **O zi de odihnă**, jucată cu o vervă drăcească de Compania Jean Duceppe în sala Teatrului Port-Royal și, într-un spectacol de teatru TV, o reușită adaptare după **Anna Karenina**, cu trei minunați interpreți: Micheline Bernard (Anna), Jean-Louis Roux (Karenin) și Jean-René Ouellet (Vronskii).

Nu pot încheia fără să aduc un elogiu publicului montrealez, pe care l-am întîlnit, la fiecare spectacol, extrem de avizat, urmărind cu atenție întîmplările scenice, reacționînd prompt și cu o subtilă înțelegere a ideilor și interpretării, răsplătînd pe actori cu aplauze de-a dreptul entuziaste.

M-am convins că la Montréal teatrul e de calitate și că el e iubit și prețuit așa cum merită.

ZENO FODOR